

A tanulás helyes módja és feltételei

Pedagógus számára alig lehet kellemetlenebb tapasztalat, mint az, amikor a jóakaratu szülőt vagy a legtöbb-ször teljesen laikus házitánítót rajtakapja a »tanításon« vagy a feladat számonkérésén. Kérdező és kérdezett egymást gyötrik. Láttam már nem egyszer jelenetet, amikor az egyébként értelmes gyermek sirt, zokogott, dühöngött, a számonkérő anyja meg indulatoskodott, mérgelődött. A gyermek, mert *»anyuka nem úgy kérdezi, mint az iskolában«*, — anyuka meg, mert a csemete nem úgy mondja, *»ahogy a könyvben van«*.

*

Tapasztalatból tudjuk, hogy a tanulásnak sok módja van. Az egyik gyermek hangosan, a másik csendesen, vagy éppen szótlantul, magában tanul. Vannak, akik szószerint, magolva tanulnak, mások meg a leckéből a főbb gondolatot ragadják ki, s ahhoz fűzik a saját szavaikat; egyesek végigolvassák a tételt, mások részletenként veszik át; so-kan a tankönyvben való aláhuzásokkal rögzítik meg a lényegest, s akadnak, akik tanulás közben jegyzeteket, rövid vázlatot készítenek a megértés, az összefüggés és az emlékezés segítségére.

A tanulásra igazán elmondhatjuk, hogy sok ut vezet Rómába. *Mindegyik mód helyes, amelyik a tanuló képességeihez alkalmazkodik.* Sőt, megfordítva is mondhatjuk: a tanulás módszerét a tanuló rendesen szinte akaratlanul és öntudatlanul is képességei szerint választja meg. Ezért nem helyes, ha egy általunk jónak látott módot a gyermekre rá akarunk kényszeríteni. Aki gondolkozását összpontosítani (koncentrálni) tudja, az bizonyosan végigolvassa a leckét; akinek pedig röpködő és nem tartós a figyelve, az meg ösztönösen is részletenként veszi át a megtanulandó anyagot. Az elmélyedő természet a lényegét keresi, s azt meg is találja; az ilyen a logikai összefüggéseket is egy-kettőre meglátja; a felszínebb gondolkodású ugyanazt csak többszöri elolvasás, vagy csak mások segítségével éri el. Egyeseknek emlékezetük ereje, élelessége miatt a tudáshoz a magyarázat után elég a lecke egy-kétszeri elolvasása; másoknak meg, mert emlékezőképességük gyenge, ugyanahhoz az eredményhez többszöri elolvasás szükséges. Az élesebb, tartós figyelmű tanulónak felesleges a jegyzet, mert a gondolatok logikai összefüggését érzi; a gyengébb képességű gyermek a jegyzetkészítéssel ezt az észbeli, értelmi, logikai munkáját támogatja.

És itt, az elmondottak alapján mindjárt megállapíthatjuk, hogy az akaraterő, a szorgalom a tanulás végcélja szempontjából vetekszik az értelmi erővel, a kiváló képességgel. Ezért van az, hogy a sokszor gyengébb képességű, de kitartó tanuló legyűri a tehetségesebb, de lazább akaratú növendéket. Ezért olyan fontos az akaraterő nevelése, s ezért igen lényeges feladata szülőnek és tanárnak egyaránt a gyermek szellemi képességeinek az alapos ismerete.

Ezek után lássuk, mit kíván a gyermek a jó tanulás érdekében I. *az otthontól*, II. *az iskolától*, s III. nézzük *a tanulás helyes módját* általánosságban.

I. A tanulás mint szellemi munka, legelsősorban *kellemes közérzést és jó hangulatot* kíván. A kellemes közérzetnek pedig első feltétele a mérsékelt, de jó táplálkozás. A túlságos vagy hiányos táplálkozás egyaránt az idegzet romlására vezet. A jó hangulatnak pedig *a nyugalom és derű* a feltétele. Felzaklatott lelki feszültségben — eredjen az bármi okból — a gyermek figyelme nem irányulhat a tanulásra. Családi perpatvar, anyagi gondok, az utca, a színház, a mozi, a rémregények, a mozgalmas társasélet túlzott hatása mind-mind a gyermek lelki egyensúlyát zavarja, a figyelmét kuszálja, tépdesi, szaggatja szanaszét. A családi élet békéje, boldogsága, állandó csendes derűje szinte nélkülözhetetlen feltétele a gyermek szellemi munkájának.

A legtöbb gyermek könnyen befolyásolható, s mindig jobban hajlik a rosszra, mint a jóra. Legyünk nagyon *óvalosak a baráti környezettel szemben*. Innen éri a gyermeket legtöbbször olyan hatás, aminek a következményein a szülő csak csodálkozik, vagy rémülködik. Ezek gyökeréig feldulhatják a gyermek lelki nyugalmát.

Hogy a gyermek figyelmét összpontosítani tudja, ehhez *csend is kell*. Nagyon elmélyülő természetűnek kell lennie annak, akit a környezet zaja, beszélgetése nem zavar. Munka közben ne zavarjuk hát gyermekeinket se hangoskodásainkkal, se felesleges kérdezősködéseinkkel, se folytonos nógatásainkkal. Hagyjuk a gyermeket magára, hogy dolgozzék a maga módja szerint.

II. Gyakran tapasztaljuk, hogy egyik gyermek ezt, a másik azt a tárgyat szereti jobban. Nem ritka eset az sem, hogy valamely tárgyat a tanuló éppenséggel nem bír; nyugtalan és ideges lesz, mihelyt arra kerül a sor. Tudnunk kell, hogy az embernek veleszületett hajlamai vannak. Ezt tehát figyelembe kell vennünk. Mégis nagyon sok függ e tekintetben a tanító vagy tanár egyéniségétől. A tanító, tanár megszeretheti, de meg is gyűlöl-

tetheti a tárgyát. A pedagógus melegsége, türelme, alapos tárgyi felkészültsége, világos magyarázata nagy-nagy vonzóerő a gyermekre. Valósággal tekintélyt ad. A tanuló a tárgyat legtöbbször tanítója vagy tanárja egyéniségén keresztül szereti meg vagy hidegül el attól. Legfőbb feltétel mégis: a tiszta, világos magyarázat, a *megértetés*. Ennek nyomán az otthoni tanulás már jókedvben, vígan folyik. A megismerés pedig a gyermekből kedvetlenséget, indulatosságot, dacos nemtörődömséget vált ki. *Ugysem értem! Ugysem tudom!* — elkeseredett kitérősek a jóakaratu gyermeknél rendszeren a tisztánlátás hiányából fakadnak. Legyen tehát minden tanítási óra eredménye a tanuló előtt világos, sugározzék az iskolából a gyermekre szeretet, hogy ne okolhassa se szülő, se gyermek a következményekért *joggal* az iskolát.

III. Ezek után az alapvető feltételek után lássuk a tanuló otthoni munkájának, a *lecketanulásnak a helyes módját*.

Amint mondtuk, az általánosítás itt sem helyes. A tanulás módszerének a tanuló képességeihez kell alkalmazkodnia. Mégis vannak általános, jól bevált, lélektaniilag megokolható eljárások, amelyeket az átlagos képességű, tehát a legtöbb gyermeknek követni kívánatos, mert jó eredményre vezetnek.

1. A megtanulás a *lecke teljes elolvasásával* kezdődik. Tehát a gyermek ne ismétljen részleteket, amíg az egészet nyugodtan, gondolkozva végig nem olvasta. Ez a tisztánlátáshoz, a részletek összefüggésének megérzéséhez szükséges. Csak így szerezhetünk a tételtől helyes képet. Ha az anyagot teljességében tisztán látjuk, akkor következik a részletes, egységenkénti megtanulás; s ezt követi az egésznek könyvnélküli elmondása. S itt sohse ragaszkodjunk a tankönyv betűszerinti szövegéhez. Elégedjünk meg a folyékony, értelmes elmondással. A tárgy lényege legyen a fontos, ne a szavak.

Persze, a jobbfejű gyermek nem szeret nagyon részletezni. De az ilyenről ezt ne is követeljük. A gyengébb tanuló viszont csak így boldogulhat, mert nincs ereje az egészet egyszerre áttekinteni és megtartani. Az olvasottabb, fejlettebb stílusú növendék nem ragaszkodik a könyv szavaihoz, nincs is rá szüksége; a fogyatékosabb pedig csak a tankönyv szavaival tudja gondolatait kifejezni. Ezt is megértéssel kell kezelnünk. Az értelemnélküli szótanulás, az ugynevezett magolás azonban már hiba. Ezt feltétlenül kerülnünk kell.

2. Jó megkivánnunk a *hangos tanulást*. Így nemcsak a látással, hanem a hallással is segítünk agyunknak, emlékezetünknek. A két érzékszerv — a szem és fül — hatása mindenesetre mélyebb, mintha csak magunkban olvasnánk. De akadnak olyan tanulók is, akiket a saját hangos beszédük is zavar. Szótlán csendességükben jobban el tudnak mélyülni. De ilyen kevés van. A néma tanulás alatt a legtöbb gyermeknél a csapongó gondolat hamar elkalandozik a tárgytól. Az ilyen gyermek aztán órákig ül a könyv előtt, s az eredmény vajmi kevés vagy éppen semmi. *Pedig annyit tanult a gyermek!* — szülői csodálkozásnak ez a magyarázata.

A hangos elmondás célja az is, hogy a gyermek *maga is győződjék meg a tudásáról*. Ne áltassa, ne csapja be önmagát, érezze önmaga is tudása mértékét. Itt hivatkozhatunk gyakran a gyermek önérzetére, hogy ne elégedjék meg a dőcögő, nyögdecselelő, felületes féltudással. A hangos tanulásnak célja a feleletre való előkészítés is. Aki hangosan elmondja otthon a leckéjét, az a feleletnél sem jön *»zavarba«*, az nem *»ijed meg«* oly könnyen a tanár előtt.

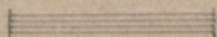
3. Helyesen tesszük, ha *reggelenként a leckék elismétlésére szoktatjuk* gyermekeinket, növendékeinket. A pihent agy felfogó ereje és befogadó képessége sokszorosan felülmulja a fáradt agy működését. Hányszor nem fog délután a gyermek feje!? Nem, mert sokszor fáradtan, kedvetlenül ül le a munkához! A pihent agy előtt sokszor pillanatok alatt megvilágosodik az, ami délután vagy este csak nagy ügyel-bajjal vagy sehogyse ment. Másfelől az előző nap tanultak gyors felelevenítése, áttekintése biztonságot és jókedvet nyújt; a *»drukkot«* küszöböli ki. Ez pedig nagyon fontos, mert az egész idegéletet, a közérzést befolyásolja.

4. Megengedhető, sőt helyes szokás, a *könyvben való fontosabb részek aláhúzása*. Ne sajnáljuk a könyvet! Az aláhúzással a tanuló kiemeli, ítél, rögzít. A megértést és az emlékezetet nemcsak a gondolat fontosságával, hanem a helyi képzetrel is támogatja; így jobban látja képzeletében az elvont fogalmakat. Ez a lélektani magyarázata — különösen nagyobb diákoknál — a rövid jegyzetek készítésének. A sokszor terjengős anyagnak dióhéjban való tömörítése az áttekintést biztosítja. Persze ezt sem volna helyes mindenkitől kötelezőleg megkivánni. Sokan vannak, akik e nélkül is könnyen boldogulnak. Az ilyeneket kár volna feleslegesen munkával gyötörni.

5. Végül a *segítésről* essék néhány szó. Itt az a fontos, hogy a *segítés sohse legyen helyettesítés*. A szülő vagy

háztanító irányítása megengedhető, sokszor nélkülözhetetlen, de a feladatnak a gyermek helyett való teljes elkészítése feltétlen káros. Hadd töprengjen, hadd kinlódjék csak a gyermek maga feladataival. Így csiszolódik értelme, így nevelődik akarata, így készül elő az életre, amely csak keveseknek hordja tálcán a kész javakat. Tanulja meg a gyermek már a maga életében, hogy eredmény legtöbbszor csak fáradsággal érhető el. Ne dolgozzunk soha hát a gyermek helyett, mert az ilyen — bár szeretetből fakadó — tulzott segítségünkkel a gyermek akaraterejének, önállóságának kifejlődését hátráltatjuk. Az ilyen agyonsegített gyermeknél könnyen jellemvonássá válhatik a tehetetlenség, a mindig másra való támaszkodás, várakozás; az ilyen erőkifejtéstől elszokott gyermek felnőtt korában is gyakran tehetetlenné válik a saját életfeladatainak a megoldására.

Molnár János.

A hősökért imádkozom

Mikor a Nap int

A mezőknek,

Mikor a lepkék

Kergetőznek,

Mikor a szegfűk

Nyilaadoznak,

Mikor a rózsák

Illatoznak:

En elfelejtek minden örömet,

Összekulcsolom a két kezem

S emlékezem...

Látom a csaták

Vérviharját,

Hallom az ágyuk

Vad haragját,

Hallom a hősök

Felhörgését,

Látom a testvér

Ömlő véréét

S jeléled lelke minden bánata...

Összébb kulcsolom a két kezem,

— Emlékezem...

Elszáll a lelke

Hozzájuk,

Megsimogatom

Keresztfájuk,

Virágot szórok

Szent porukra,

Örökké élő

Templomukra, —

S amíg a hősök csendben alszanak,

A fejfájukat sorra csókolom:

Imádkozom...

Móra László.